

6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна кн. – Богдан, 2005. 360 с.
7. Семко М.І. Інтегрований підхід до викладання предметів художньо-естетичного циклу. *Молодий вчений*. № 5.2 (57.2). Травень, 2018. С. 122-126.

А. Власюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ІДЕЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ У СВІТОВІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли в нашому суспільстві здійснюються значні соціокультурні трансформації, по-новому ставиться і вирішується проблема трудового виховання. Осмислення ролі і місця трудового виховання в системі освіти, зокрема в школі, як фактора формування загальної культури особистості, засобу соціалізації і як необхідної умови становлення особистості відіграє важливу роль.

Відомо, що любов до праці, вихована з ранніх років, є провідною передумовою формування освіченої, розвиненої особистості. Трудове виховання сприяє гармонійному фізичному і моральному розвитку людини, і виробляє потребу в праці як до життєво необхідного процесу. Повага до результатів праці, своєї і чужої, працьовитість як основа життя, терпіння і цілеспрямованість є продуктами такого виховання. "Виховна функція праці полягає в розвитку і закріпленні учнями в ході трудового процесу суспільно цінних якостей і властивостей особистості, морально-естетичного ставлення до життя і діяльності» [2, с.372].

Аналіз попередніх досліджень. У працях класиків зарубіжної і вітчизняної педагогіки Я.Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Л.Толстой та ін. приділялася величезна увага проблемі трудового виховання. Широко відомі «трудова школа» Г. Кершенштейнера в Німеччині, Яснополянка школа-Л.Толстого, колонія «Бадьоре життя» С. Шацького, колонія ім. М. Горького А. Макаренка, Павлишська середня школа В. Сухомлинського та ін. Кінець ХІХ - початок ХХ - го століть характеризуються рухом «нових шкіл», створенням реформаторської педагогіки. (С. Френе, Р. Штейнера і ін.) У Росії великий досвід

трудового виховання накопичений в соціально-педагогічній діяльності багатьох педагогів-практиків: С. Шацького, А. Луначарського, П.Блонського, А. Макаренка, А. Пінкевич, В. Сорока-Росинського, В.Шульгіна і ін.

Мета статті – розглянути ідеї трудового навчання та виховання у світовій педагогіці.

Виклад основного матеріалу. Праця має неоціненне значення в житті кожної людини і суспільства в цілому. Культура людства, досягнення цивілізації – продукт праці багатьох поколінь людей. Трудове виховання має багатовікову історію: спочатку освіта дітей зводилась до передачі трудових навичок, оскільки це було життєво необхідно для збереження роду. Батьки передавали найпростіші трудові навички, а діти переймали їх, копіюючи дії дорослих. У період, коли виховання дітей стало окремим видом діяльності, трудове виховання було основним змістом навчання дітей. Дослідники вважають, що можна виділити дві основні течії: відповідно до першої, трудове виховання було основним і провідним (непривілейовані класи суспільства), а інша течія виключала навчання праці. Але даний розподіл можна вважати умовним, так як багато педагогів-класиків, розглядаючи питання виховання дворянського населення, все ж таки, вважали важливим навчити вихованця одному або декільком ремеслам (Дж. Локк «Виховання джентльмена»). В обох течіях можна виділити один спільний напрям: трудове виховання розглядалося лише з раціональної позиції, з позиції оволодіння ремісничими навичками, але не розглядалося з точки зору засобу розумового, фізичного, естетичного та ін. розвитку дітей. Тільки з минулого століття ідея розвиваючої спрямованості праці стала розглядатися досить ґрунтовно [1, с.191].

Розглянемо докладніше основні етапи становлення трудового виховання в різні історичні епохи за кордоном.

Трудове виховання в Стародавній Греції не було невід'ємною частиною гармонійного розвитку особистості і не входило в систему навчання аристократичної молоді. Праця була долею рабів. Спартанське виховання переважно носило військовий характер. Афіньська система виховання носила вже більш організований характер і в один час діяв закон для непривілейованих верств населення, вільних городян, який говорив про те, що громадянин, якого батьки не навчили ремеслу має право не утримувати їх в старості, зобов'язуючи, таким чином, простих афінян вирішувати проблему трудового виховання дітей.

У середньовіччі ремесло батька традиційно вдавалося до сина, тобто трудове навчання реалізувалося в сім'ї, але також практикувалося і ремісниче учнівство: хлопчика відправляли на проживання і служіння в сім'ю ремісника, де він поступово осягав секрети того чи іншого виробництва.

У цю епоху виникли перші ідеї включення трудового виховання як засобу загального розвитку дітей. Подібні напрями присутні в педагогічних ідеях Т.Мора, Ф. Рабле.

Величезну роль зіграв Я.Коменський, вперше науково обґрунтувавши взаємозв'язок відчуттів, чуттєвого сприйняття і розумового розвитку дитини, чому і надав великого значення ручній праці в процесі розвитку і навчання дітей. Я. Коменський, в період навчання в «Школі рідної мови» (6-12 років), вважав за обов'язок навчання основам ремесла. У XVIII-XIX століттях в світовій педагогіці виникає нова ідея - поєднання навчання з продуктивною працею. Подібний досвід існував в діяльності швейцарського педагога Й.Песталоцці. Він розвивав ідеї виховання дітей у праці, залучення їх в сільськогосподарську і виробничу роботу. Ним була розроблена «Абетка умінь», в якій йдеться про оволодіння елементами праці, необхідними для професій. Відомі педагоги Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локк висловлювали думки про необхідність введення в практику виховання дітей навчання ремеслам, з метою не тільки підготовки їх до життя, але і з метою розвитку. Ж.Ж. Руссо, французький просвітитель, автор теорії вільного виховання, закликав з раннього дитинства привчати дитину до праці, починаючи з самообслуговування, потім до сільськогосподарської праці, ручної праці, ремеслам [2, с. 34-35].

До кінця XIX ст. трудове навчання почало вводитись в шкільну освіту США, країн Європи. Н.Конишева виділяє три основних напрями трудового навчання:

1. Створення трудових шкіл, спрямованих на формування рис особистості, важливих для хорошого працівника, на підготовку дітей до майбутньої професійної діяльності (Г.Кершенштейнер)

2. Мануалістичний напрям. Його прихильники виступали за введення особливої дисципліни - «ручна праця», а навички, отримані на даному уроці, повинні використовуватися при вивченні і інших дисциплін (У.Сігнеус, Р.Зейдель).

3. Соціально творчий напрям. Третій напрям йдеться не тільки про формування трудових умінь за допомогою включення в навчання дітей уроків

праці, а й про організацію різноманітної самостійної пізнавальної і художньої діяльності, пов'язаної з працею, що виводить трудове навчання на новий рівень - спрямованість на творчий розвиток дітей (А.Фарьер, Е. Демолен, Г. Штайнер) [3, с. 240].

У слов'янському суспільстві домінувало сімейне виховання, тому трудове навчання реалізовувалося в родині, і ремесло батька передавалося синові. У більш пізній період ця тенденція зберігалася в непривілейованих класах суспільства, а дворянське виховання не включало в себе трудове. Одним з перших педагогів, котрі звернули увагу на вплив трудової діяльності на загальний розвиток, був К. Ушинський. У роботі «Праця в її психічному і виховному значенні» він розкриває найважливіші питання, пов'язані з взаємозв'язком різної активної трудової діяльності та психічним розвитком людини, а також її соціальним становленням.

У післяреволюційний період проблема трудового виховання і навчання школярів розглядається досить широко, реалізується багато ідей в даному напрямі. У цей період ідеї трудової школи розробляли А.Макаренко, В.Сухомлинський, П.Блонський, С.Шацький, А.Волковський, С.Ріве, М.Шульман та інші.

У 20-ті роки активно розроблялися шляхи залучення учнів до різних видів ручної, виробничої, сільськогосподарської праці в поєднанні із застосуванням методу проектів. З 1927 року ручна праця була виділена в якості окремої дисципліни. Були розроблені ідеологічні основи трудової школи, а також комплексних програм навчання, важливе місце в них займав розділ «Праця», в рамках якого в першому класі розглядалися питання, пов'язані з працею в сім'ї, у другому - трудове життя кварталу, де живе дитина, в третьому - господарство краю, в четвертому - країни. Причому учні активно брали участь в творчій праці, залучалися до сільськогосподарської праці, виробничої праці, до трудових дослідницьких проектів. Великий радянський педагог А.Макаренко виділяв трудову діяльність як одну з найважливіших в становленні особистості. У його колоніях всі вихованці обов'язково займалися різними видами праці. Особливе місце займає діяльність В. Сухомлинського, в школі якого діти залучалися не тільки до суспільно корисної і побутової праці, а й працювали в саду, в майстернях, на дослідницьких майданчиках.

Таким чином, протягом декількох десятиліть, починаючи з 1918 р. кожна загальноосвітня школа в нашій державі була і трудова політехнічна. Поступово

склалася певна концепція уроків праці, що відображає конкретні освітні та виховні завдання. Головними серед них були: політехнічна освіта учнів, виховання у них працьовитості і профорієнтація. Завдання навчального предмета відбивали соціальні потреби суспільства: економіці, що розвивається потрібні були значні маси кваліфікованих робітників для виробництва - звідси і необхідність політехнічної підготовки та ранньої профорієнтації. Саме фізична праця вважалась чи не синонімом праці і синонімом діяльності. Далі, після ВВВ, основним принципом трудового навчання був політехнічний принцип, широко розвивалася система позакласної роботи з трудового виховання (всілякі гуртки, секції, клуби). У 70-х рр. ставлення до трудового виховання змінюється: трудове навчання відходить на другий план, тому що майбутні випускники зорієнтовані не на виробництво, а на продовження отримання освіти, зокрема в вузах. Ця ситуація спровокувала нову хвилю наукових і творчих пошуків в напрямі реалізації трудового виховання.

Політичні, соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій країні в 90-х рр. ХХ ст. вплинули і на розвиток освіти, в тому числі трудового навчання. Були розроблені нові, авторські програми трудового навчання, що дозволяють педагогу вибрати найцікавіший, найпродуктивніший, на його думку, варіант програми. В останні десятиліття займалися розробкою методики трудового навчання в початковій школі Л.Гукасова, Н.Конишева, В.Кузнецов, І.Майорова, В.Машиністов, В.Романіна, Я.Рожнев, А.Стахурський, Б.Тарасов, Н.Цейтлін і інші. У працях даних вчених були визначені цілі, завдання, зміст, форми, методи і засоби трудового навчання в початковій школі. Введення освітньої галузі «Трудове навчання» в навчальний план початкової школи зумовило необхідність подальшого розвитку методики викладання технології в початковій школі. В даний час значення, форми, методи, зміст уроків технології в школі переглядаються, нові тенденції, які узгоджуються з основними ідеями модернізації освіти, знаходять відображення в останніх рекомендаціях, розроблених програмах, що реалізуються в сучасній початковій школі [1, с. 193].

Висновки. Таким чином, результат праці, що має суспільно цінний, вільний і усвідомлений характер, можливість реалізації творчого початку і самостійності - продукти розвиваючого потенціалу праці. Вироблення ціннісного ставлення до предмета праці посилює і поглиблює екологічне, моральне виховання учнів, і є умовою для удосконалення естетичної культури особистості, що, безумовно, сприяє гармонійному розвитку творчої особистості.

Ідея трудового виховання не нова. Ще в працях таких класиків, як Я.Коменський, Й.Песталоцці, Л.Толстой, А.Макаренко та ін. приділялась значна увага проблемі трудового виховання і його засадничій ролі в успішному становленні особистості.

Проблема трудового виховання, маючи ґрунтовний теоретичний фундамент і багаті традиції практичної реалізації, мала неоднакове значення протягом всієї історії. В сучасних умовах соціокультурної трансформації суспільства, суттєвих змін соціальних відносин, визнається гостра необхідність звернення до педагогіки трудового виховання.

Література

1. Гуцан Л. Використання народних традицій при формуванні позитивного ставлення молодших школярів до праці як важливої складової формування громадянськості учня. Нові тенденції і явища у дитячому та молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри : збірник матеріалів Методологічного семінару, 16 листопада 2017 р., м. Київ. Київ, 2017. С. 191–198.
2. Макаренко, А.С. Воспитание гражданина / Сост. Р.М. Бескина, М.Д. Виноградова. М.: Просвещение, 1988. 304 с.
3. Морін О. Особливості трудового виховання молодших школярів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Особистість у просторі виховних інновацій : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік / за ред. І. Беха, О. Докукіної, Р. Малиношевського. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. С. 239–244.
4. Старовойт Л.В. Методика творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання та художньої праці: Дис... канд. наук: 13.00.02 – 2009
5. Старовойт Л.В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання // Наукові записки [Текст] / Л.В. Старовойт. – Тернопіль: ТНПУ, 2010. – С. 261-266.
6. Ушинский, К. Д. Человек как предмет воспитания. Педагогическая антропология. Собр. соч. Т. 8. М., 1950. С.777.
7. Ушинский, К.Д. Труд в его психическом и воспитательном значении. Собр. соч. в 11-ти т. Т. 2 – М., 1948. С. 658.
8. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.

А. Гуменюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт